

Prof. dr. Franc Pohleven ...

... Foto: Vito Hazler, april 2009

PROF. DR. FRANC POHLEVEN, PREJEMNIK JESENKOVE NAGRADE BIOTEHNIŠKE FAKULTETE UL ZA ŽIVLJENJSKO DELO ZA LETO 2009

Prof. dr. Franc Pohleven je prejemnik Jesenkove nagrade Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani za življenjsko delo za leto 2009. Nagrada je poimenovana po dr. Franu Jesenku (1875–1932), prvem profesorju botanike na ljubljanski univerzi (leta 1921) in enem od ustanoviteljev današnjega Triglavskega parka. Že 37 let Biotehniška fakulteta podeljuje po njem imenovana priznanja in nagrade za največje dosežke na področju pedagoške, raziskovalne in strokovne dejavnosti s področja biotehniških ved.

Letošnji nagrajenec, prof. Pohleven, je po osnovni izobrazbi biolog, ki se že vrsto let ukvarja z raziskovanjem gliv in drugih lesnih škodljivcev, razvojem postopkov ter pripravkov za zaščito lesa, še zlasti na področju konservatorstva. Zato ga tudi etnologi pogosto srečujemo pri operativnih zaščitah naše kulturne dediščine, saj je s svojimi učinkovitimi metodami uspel rešiti vrsto kulturnozgodovinskih spomenikov, lesenih strešnih konstrukcij, cerkva, gradov ter lesenih stavb in naprav, kipov, oltarjev, ki bi jih sicer marsikateri novodobni prenovitelj raje nadomestil z novimi. Sodeloval je pri konservatorskih posegih na Ptujskem, Mariborskem, Murskosoboškem in Ribniškem gradu ter gradovih Goričane, Brežice, Ravne, Bistra, Grm Novo mesto, Viltuš, Smlednik, Jable in Dornava. Prav tako je sodeloval pri obnovi številnih cerkva (stolne cerkve v Ljubljani, cerkve na Javorci, podružnične cerkve Sv. Treh kraljev v Kostelu, Trnovske cerkve) in drugih pomembnih objektov, kot so Tartinijevo gledališče v Piranu, Mestni muzej v Ljubljani, Škrabčeva domačija, protokolarni objekti na Brdu pri Kranju, poslopje državnega zbora, Manziolijeva palača v Izoli, Finžgarjeva domačija, sedanje ustavno sodišče v Ljubljani, Jakličev dom v Dobropolju, Ameriška ambasada v Ljubljani, stara garnizija v Postojni, kjer bo nameščen Notranjski muzej, Kofutnikova domačija v Srednjih Jaršah in Balijska kaja v Moravčah, sodeloval pa je tudi pri obnovi lese- ne brvi čez Ljubljano. Z navodili sodeluje pri obnovi številnih

oltarjev, kipov ter spomenikov. V praksi izdeluje tudi navodila za sanacijo običajnih objektov (hiš, gospodarskih poslopij), ogroženih z lesnimi škodljivci.

Prav zato namenjamo tudi v *Glasniku Slovenskega etnološkega društva* nekaj predstavitenih besed prof. Pohlevnu, svetovno priznanemu znanstveniku, ki je uspel v svojem vsestransko razvejanem raziskovalnem delu tako umno uravnovežiti razmerja med teorijo in empirijo.

Strokovno sodeluje z Metropolitanskim muzejem v New Yorku in z Muzejem Smithsonian v Washingtonu. Trenutno sodeluje v evropskem projektu COST IE0601 Wood Science for Conservation of Cultural Heritage – WoodCultHer.

Prof. Pohleven se je rodil leta 1951 v vasi Strug pri Makolah; po maturi na II. gimnaziji v Mariboru se je vpisal na študij biologije na Biotehniški fakulteti v Ljubljani, kjer je leta 1975 diplomiral pod mentorstvom prof. dr. Nade Gogala, ki je njegovo akademsko pot spremljala vse do doktorata leta 1988. Leta 1976 se je zaposlil kot stažist – pripravnik na Inštitutu za biologijo Univerze v Ljubljani, leta 1981 kot asistent na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete in leta 1989 na Oddelku za lesarstvo, Katedri za patologijo in zaščito lesa Biotehniške fakultete UL. Leta 1988 je pridobil naziv docenta, leta 1994 naziv izrednega profesorja in leta 2000 naziv rednega profesorja za področje Patologije in zaščite lesa. Prof. Pohleven je pedagoško dejaven na matični in več drugih fakultetah Univerze v Ljubljani in Univerze v Mariboru. Na raziskovalnem področju prof. Pohleven proučuje lesne škodljivce ter razvija okolju prijazne zaščitne pripravke za les in nove postopke zaščite lesa. Vodil je več domačih in mednarodnih raziskovalnih projektov s tega področja, sodeluje pa tudi s priznanimi svetovnimi raziskovalnimi institucijami, udeležuje se odmevnih mednarodnih srečanj in jih organizira, je avtor številnih znanstvenih in strokovnih člankov, vodja Slovenske gozdno-lesne tehnološke platforme in član Odbora evropske Forest-Based

* Dr. Vito Hazler, univ. dipl. etnol. in umetn. zgod., izredni profesor na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: vito.hazler@email.si

Sector Tecnology Platform. Leta 2005 je ustanovil Svet za les z namenom promovirati rabo lesa in lesnih izdelkov, v maju leta 2009 je v Cankarjevem domu v Ljubljani s sodelavci pripravil odmevno razstavo Čar lesa, ki je opozorila na pomen vsestranske rabe lesa in vsakdanjem življenju in vloge lesa pri trajnem uskladičenju CO₂, ki s svojo prekomerno izpuščenostjo v ozračje vse bolj vpliva na klimatske spremembe.

Prof. Pohleven je od leta 2008 glavni urednik znanstvene in strokovne revije *Les-Wood*, ki je prvič izšla leta 1948, skoraj sočasno

z *Varstvom spomenikov* in nekdanjim *Slovenskim etnografom*. V reviji *Les-Wood* je bila v več kot šestdesetih letih objavljena vrsta poučnih člankov s področja različnih naravoslovnih, biotehniških in tudi humanističnih ved. In po zaslugi široko razgledanega prof. Pohlevna v reviji tudi etnologi vse pogosteje objavljamo prispevke, zato naj ta zapis velja tudi kot povabilo vsem raziskovalcem s področja naravnih gradiv, varstva snovne in nesnovne dediščine in drugih tem, da svoje raziskovalne dosežke predstavijo v tej ugledni in mednarodno uveljavljeni reviji.

GLOBALIZACIJA IN UTRJEVANJE DOMAČIH KORENIN¹

Naj ohrani naša dolina tudi svoj podedovani obraz!

Materni jezik je tista sestavina naše notranje biti, ki nas najbolj določa. Izseljenci, vrženi v tuji svet, dobro poznajo hrepenenje po domači besedi. Iščejo jo, se združujejo v skupine, da jo poslušajo, negujejo, radi jo v žlahtni domači melodiji tudi zapojejo. V tujem svetu se tako osebno in kot skupina notranje potrdijo. Jedi, ki so jih nekoč zajemali iz domače skleda, jim ob takih priložnostih na svojski način tešijo okus po domačnosti, po prazničnem vzdušju, ki ga zbranim pričarajo prav določene praznične jedi – jedi, ki so jih najprej okušali iz materinih rok. Domača glasba, ritem in melos, življenjski utrip, ki ga oživljajo ljudski plesi, vse to so trdožive usedline ljudske kulture, ki so globoko vraščene v zavest človeka. Raziskovalci ugotavljajo, da celo rodovi izseljencev, ki ne govore več maternega jezika, prav ob glasbi in plesu močno čutijo svojo pripadnost kulturnemu izročilu svojih prednikov. To podedovano bogastvo z zadovoljstvom in radostjo posredujejo tudi svojim prijateljem in družabnikom v novem okolju.

Lepota naše pokrajine, polja, vasi, zgradbe, ki jih tako značilno oblikujejo, se morejo preseliti v tuje okolje le s pomočjo slik in fotografij. To naše bogastvo je vgrajeno le v meje našega slovenskega kulturnega prostora – tako kot naša narečja je vgrajeno pogosto celo le v meje posameznih slovenskih pokrajin.

V kulturni krajini z značilnimi oblikami vasi, značilnimi zgradbami, polji in senošetmi so odtisnjeni sledovi naše zgodovine, našega načina življenja, ki ga je v preteklosti zaznamovala usodna odvisnost od zemlje. V oblikah domov se je zrcalila socialna razslojenost vasi. Trdni kmečki domovi so sklenjeno v harmoničnem nizu razvrščeni ob glavni vaški poti, v obrobjih vasi je bil odmerjen prostor za domove vaške revščine (na primer Kozji rep v Zagorici, Gorica in Grič v Mali vasi, Vrbje na Cesti); ti so se najprej umaknili udobnejšim bivališčem.

Velike družbene, gospodarske in kulturne spremembe so po dru-

gi svetovni vojni, zlasti pa v zadnjih štirih desetletjih, tudi v naši dolini bistveno spremenile podobo naših domov in z njimi podobo naših vasi. Velezniki razvoja zahtevajo svoje. Ampak nova graditeljska vnema ne pozna meja v odtujevanju in dušenju duha podedovanega stavbarskega izročila.

Začnimo pri vaških kapelicah. Male zgradbe na obrobju vasi imajo svoje mesto v verskem in običajskem življenju vasi. S svojimi stavbnimi detajli so se očitno zgledovale v domači cerkveni zgradbi in s tem že na zunaj kazale na svojo vlogo v življenju vasi. Zagnano smo jih obnavljali z delom svojih rok, tudi z izdatnimi denarnimi prispevki. Škoda, da smo pri tem spregledali nekatere nadrobne značilnosti, ki dajejo kapelicam pravi izraz. Pri obnavljanju streh so ponekod odstranili profilirane fabjone, dekorativni zidci, ki nadomeščajo »bangerje«, stebre, so bili poprej navadno belo poudarjeni (saj imitirajo kamen). Prav nič bi ne stalo, če bi si pri obnovitvenih delih prizadevali, da ohranimo drobne značilnosti na stavbi, tedanjo oblikovalsko zamisel in okus graditeljev.

Individualizacija je na pohodu. Razvoj naselij je poprej uravnavala podedovana kmečka miselnost. Določno je razmejevala prostor, ki je bil namenjen pridobivanju hrane za družino in krme za živino od prostora za stavbe. Tudi pri obliki domov je dobro vidna preudarna načrtovalska misel. V pritlični, v 19. stoletju že zidani hiši, je hiša, glavni bivalni prostor, situirana na vaško pot. Po srednjeveškem vzoru so ob poti postavljene hiše s svojimi ožjimi, zatrepnimi fasadami. Tako tudi štale, ki so v drugih primerih združene s hišo v eno stavbno telo in oblikujejo dom stegnjene oblike. Tako zamisel v oblikovanju doma glede na vaški prostor so Dobropoljci v veliki meri negovali še v mlajšem obdobju, tudi še v obdobju med obema vojnoma. Zakaj so to negovali? Zato, ker jim je tako velevalo v domačem okolju zrasla predstava o tem, kaj je lepo glede na celotno podobo vaškega prostora; ta svoj estetski odnos so v Dobropolju preprosto izrazili s stalnim reklom: »da zgleda«. V ritmičnem nizu so domovi v starejših jedrih vasi postavljeni tesno drug ob drugem in ustvarjajo podobo glavne vaške ulice. Zdaj najdemo v naših vaseh le še posamezne domove, kakršni so oblikovali podobo dobropoljskih vasi do sredine preteklega stoletja, podobo vasi in domov, kakršne sta oživljala na svojih platnih in grafikah naša rojaka

¹ Prispevek vsebuje razmišljanja ob pripravah na strokovno posvetovanje o ohranjanju prostora, ki sta ga v Dobropolju v marcu 2009 organizirala Občina Dobropolje in Turistično društvo Dobropolje; objavljen je bil v občinskem glasilu *Naš kraj*. Poročilo s posvetovanja bo objavljeno v naslednji številki *Glasnika SED*.